

actus internus divinae v. Juntatis, et consequenter immediate ab ipso Deo proficiscitur, qui per se solum proposuit sibi fines quos voluit, et ad eos decrevit media.

Attamen, quoad ordinis executionem, Deus utitur causis secundis, saltem quoad inferiores creaturas, quas divina Providentia administrat per superiores; ideo providet quandoque *per alium*, non quidem propter defectum virtutis, « sed propter defectum creatura cui administratur, vel propter utilitatem illius per quem alii administratur, vel providetur (1). »

(1) Alex. Alensis, q. 26, a. 2 ad 2.

FINIS THEOLOGICÆ NATURALIS.

INDEX SYNOPTICUS SECUNDI VOLUMINIS.

METAPHYSICA SPECIALIS.

PRIMA PARS SEU COSMOLOGIA.

Metaphysicam specialem incipimus a Cosmologia, quæ de mundo corporeo dissertit. Per mundum hic intelligitur sola collectio rerum sensibus subjeclarum. Partitio tractationis.

CAPUT I.

DE MUNDO VISIBILI GENERATIM INSPECTO.

In hoc capite agemus 1° de mundi origine, 2° de spatio.

ARTICULUS I.

De mundi origine.

Mundus est ens compositum, mutabile et contingens, ac proinde ens ab alio. Divisio articuli.

§ I. Mundus non procedit a Deo per emanationem.

Pantheismus est hic error qui Deum cum ipso mundo identificat.

I. De Pantheismo immanente. Pantheismus ille considerat mundum ut internam Dei evolutionem : hæc evolutio diversimode concipitur : 1° Juxta Spinosam unica est substantia, quæ se evolvit in *cogitationem* et *extensionem*. 2° Pantheismus idealis res finitas habet tanquam ideas sub quibus Deus seipsum sibi manifestat. Tres præcipue formas hujus pantheismi.

II. De emanatione transiente. Juxta illud systema, quod viguit apud Indos et Persas, Deus sese evolvens produceret mundum ipsa sua substantia.

III. Pantheismi confutatio. THESIS I. Pantheismus universim sumptus repugnat experientie et recte rationi.

4° Experientiæ tum *internæ*, quæ me docet distinctionem subiecti et objecti, — propriam personalitatem et — libertatem, — tum *externæ*, quæ exhibet rerum diversitatem. Porro hæc omnia negat pantheismus, qui etiam 2° rationi reluctatur quæ prohietur aliquid non posse simul esse finitum et infinitum, — atque probat mundum esse contingentem, — bonum a malo distinguî, etc.; quæ tot constituunt veritates a pantheismo eversas.

THESIS II. *Pantheismus realis quem struxit Spinoza, præter recensitas absurditates, patentissima nititur appellatione et petitione principii.* 1° Est æquivocatio, quatenus in definitione substantiæ, vox *per se* significat simul quod non est *in alio*, et quod non est *ab alio*; 2° est petitio principii, quatenus vi hujus definitionis affirmat Spinoza unicam esse substantiam.

THESIS III. *Pantheismus idealis est arbitrarius in principii quibus innititur necnon pugnantia perpetuò loquitur.*

1° Principia sunt arbitraria : agit enim de acquirenda immediata absoluti scientia per remotionem cujuslibet experienciæ vel etiam ideæ primitivæ, aut cujusvis notionis primordialis. 2° Conclusiones sunt contradictoria : etenim absolutum est simul infinitum et tamen perpetuò incremento obnoxium; — esse est nihilum, — Deus non est, et tamen est fons omnium realitatis; etc.

§ II. Mundus a Deo procedit per creationem.

Mundus a Deo procedit — per creationem, quæ est effectio entis ex nihilo. Creatio est vel *activa* vel *passiva* : prima est volitio Dei efficax, altera est creatura ex nihilo producta. Creatio est relatio mixta.

THESIS I. *Deus creare potest.* Deus est prima causa efficiens; atqui primum efficiens nullo alio concurrente evidenter potest operari ad extra. Ergo potest creare.

THESIS II. *Ad creandum requiritur juxta probabiliorum sententiam, virtus infinita agendi, et ultro vis creandi creaturæ communicari nequit.* — Creato superare debet distantiam infinitam inter non esse et esse; atque id ex postulat vim infinitam. Ergo. — Præterea creatio est nobilissima actio, quæ proinde a Deo solo exerceri decet. — *Schol.* Ratio apodictica ex fide sumitur.

THESIS III. *Eternitas mundi intrinsecus repugnat.* Sententiæ discrepantes circa hæc thesim. *Prob.* I. Si mundus esset æternus, daretur multitudo actu infinita, et in-

finito quotidie fieret additio; 2° plura essent infinita quorum unum succederet alteri, etc. *Schol.* Ratio sententiæ affirmantis : æternitas non repugnat neque ex parte Dei, neque ex parte mundi, neque ex parte ipsius creationis. *Corol.* Ergo materia non est sempiterna.

THESIS IV. *Mundus relative tantum, non autem absolute, dici potest omnium possibilium optimus.* Id contra Leibnitzium *Prob.* 4^a pars: Deus media optissima fini proposito accommodare debet: porro mundus rationem mediæ habet. Ergo 2^a Pars. 1° Deus, qui est liber, ad optimum seligendum non necessario tenetur; 2° mundus est manifestatio divinarum perfectionum, quæ magis ac magis ab opere finito possunt semper manifestari.

ARTICULUS II.

De spatio.

§ I. De spatio speciatim inspecto.

In natura spatii determinanda non conveniunt philosophi : Quidam falsò putant spatium esse extensionem corpoream actu infinitam et incretam. 2° Clarkius, Newtonius et alii putant spatium esse Dei immensitatem, in qua proinde essent partes extra partes. 3° Kantius spatium habet et formam subjectivam facultatis sentiendi.

THESIS I. *Spatium reale est extensio realis in qua corpora continentur, siquidem potest mensurari, porro nulla realis mensuratio sine corporibus realibus.* Ergo. — *Schol.* Spatium potest dividi in internum et externum.

THESIS II. *Spatium absolutum nihil aliud objective est quam possibilitas spatii realis, siquidem non est aliquid reale neque nihilum purum.* *Schol.* I. Ad conflandum conceptum spatii imaginarii concurrunt intellectus et imaginatio. *Schol.* II. Immensitas divina haberi potest ut fundamentum spatii imaginarii.

Locus est spatium certis limitibus determinatum : dividi potest in intrinsecum et extrinsecum. — Aliquid potest esse in loco circumscriptive vel definitive.

THESIS I. *Locus stricte est superficies ultima et immobilis unius corporis aliud ambientis.* Nam locus est spatium quod locatum continet.

THESIS II. *Corpora sunt in loco circumscriptive, ut constat ex definitione hujusmodi quod aliquid est in loco.* *Schol.* Supernaturaliter corpus potest simul esse in pluribus locis.

THESIS III. *Spiritus non sunt in loco circumscriptive, sed definitive.* Constat ex definitionibus. Schol. Spiritus non est in loco per se, sed per accidentia.

THESIS IV. *Idem corpus potest esse simul in diversis locis indivisibiliter, et potest esse in uno divisibiliter, in alio indivisibiliter.* Constat ex facto. Schol. De modo presentie corporis Christi in altaris sacramento.

THESIS V. *Metaphysice non repugnat plura corpora in eodem loco simul coire.* Vim naturalem, quæ dicitur impertrahibilitas, Deus vincere potest.

§ III. De vacuo.

Vacuum est spatium omni corpore carens quod continere potest: dividitur in imaginarium et reale.

THESIS. *Vacuum imaginarium non est positivum sed negativum, utpote actu removens relationes reales ad corpora.* Schol. De vacuo positivo negativo.

CAPUT II.

DE MUNDO VISIBILI, QUOD PRÆCIPUA ENTIUM GENERA QUIBUS
COALESCIT.

ARTICULUS I.

De corporibus inorganicis.

Plura sunt systemata circa naturam corporum: hæc systemata ad tria revocari possunt.

§ I. Falsa aut incompleta systemata circa naturam corporum.

Systema atomicum. Corpora componuntur ex atomis varie dispositis. — Atomismus chymicus.

THESIS I. *Systema atomicum est inopur ad compositionem corporum explicandam.* 1º Atomismus purus essentiam molecularum non explicat nec rationem sufficientem reddit constitutionis corporum; 2º Atomismus chymicus non attingit primordialia corporum elementa, — neque atomorum essentiam detegere potest, — nec corporum diversitatem sufficienter explicare.

De systemate dynamico. Corpora ex elementis simplicibus componuntur, quæ vi quadam seu activitate prædita sunt. De quadruplici forma hujus systematis.

THESIS. *Systema dynamicum gratuitè assertitur, atque plura congruit incepta et absurda.* 1º Gratuitè assertitur, ut classesset ex fundamentis quibus dynamista innituntur. 2º Incepta congruit: corpora differunt sola elementorum dispositura; — fit actio in distans sine medio; — corpora quasi ex spiritibus coalescerent, etc. Schol. Argumentum quo adstruitur systema elementorum simplicium, exponitur et confutatur.

§ II. Systema scholasticorum.

Duplex est principium intrinsicum corporum: — materia prima et forma substantialis.

I. *De materia prima.* Materia generatim inspecta est id ex quo aliquid fit; dicitur prima, quando id quod fit, est esse substantiale, secus appellatur secunda. Prima ergo est primum subjectum ex quo aliquid fit. — Definitio materiae primæ.

Inter scholasticos controvertitur utrum materia prima sit pura potentia.

II. *De forma substantiali.* Variæ significationis vocis forma. Forma est id quod dat esse. Forma substantialis est forma informans, quæ dat primum esse: dicitur, *actus primus* corporis.

De existentia formæ substantialis, quæ in eadem materia naturaliter non potest esse nisi una.

III. *De composito naturali.* Fit ex materia et forma. Materia est pars essentialis hujus compositi. Quid est generatio compositi substantialis?

Forma educitur e potentia materiae;eductio hæc potest intelligi de reali dependentia in fieri a præsupposita materia: porro id habetur in formis corruptibilibus. Schol. Forma est virtualiter in potentia materia: tamen id non requirit ut materia tempore præcedat formam.

THESIS. *Systema scholasticum verum est et præ ceteris eligendum.* Prob. 1ª pars: 1º Ex falsitate aliorum systematum; 2º ex eo quod scientiis physicis non opponitur; imò cum his appropie congruit. 2ª pars: 1º facta explicita, 2º elementa a priori non aggerit. Præterea alia systemata atquid hujus sententiæ arripunt. Schol. I. Est magis consentaneum documentis fidei. Schol. II. Modus quo forma e materia educitur ad systematis essentiam non spectat.

ARTICULUS II.

De viventibus corporeis.

§ I. De vita.

Vivens accipi potest 4° ut participium, 2° ut nomen. Sed ad quamlibet viventis conceptum prærequiritur vitæ notio.

I. *De vitæ conceptu.* Vita est activas qua ens seipsam movet. Vita potest considerari in actu primo et in actu secundo.

II. *De vitæ principio.* Principium vitæ est id quo vivens activitatem qua præditum est, sortitur. Circa intimam hujus principii naturam plures sunt opiniones. Juxta scholasticos, anima seu principium vitæ est ipsa forma substantialis.

Thesis I. *Principium vitale in viventibus est simplex et unum.* Vita enim in actu secundo indivisibili unitate fruitur; ergo et vita in actu primo.

Thesis II. *Principium vitale in viventibus et generatim, omnes formæ substantiales sunt fixæ et inconvertibiles.* — Stabilitur contra Transformistas 1° Ex universali experientia quæ factum stabilitatis specierum refert, 2° Ex perverso scopo et falsis principiis adversariorum.

§ II. De vitæ gradibus.

Triplex distinguitur gradus vitæ.

I. *De vitæ vegetativa.* Tres sunt operationes ac facultates animæ vegetativæ.

Thesis. *In plantis existit principium aliquod unum et simplex a forma substantiali non diversum.* Prob. I. Vegetalia fruntur legibus, — organizatione, — unitate et identitate, quibus destituuntur mineralia. — II. Vita in plantis semel amissa redintegrari nequit. *Schol.* I. In these agit de mera probabilitate. — *Schol.* II. Unitas plantarum explicari nequit per unitatem archetypi.

II. *De vitæ sensitiva.* Differt a vita vegetativa in facultate sentiendi et sese movendi.

Thesis I. *Bruta animalia facultate sentiendi propriè dicta gaudent,* nam habent sensoria, — experientur sensationes, motu spontaneo gaudent.

Thesis II. *Anima brutorum intelligentia oratur;* caret enim ideis universalibus.

Thesis III. *Principium vitæ in pecudibus est simplex, quoad essentiam et quantitatem:* nam 1° bruta plures simul experientur sensationes, et sensationes elapsas cum præsentibus colligant. 2° Principium vitale in ipsis frui- torum unitate essentiali et physica. — *Corol.* I. Anima brutorum est substantia. *Corol.* II. Hæc oritur per creationem quandam.

Thesis IV. *Anima brutorum ex se a corpore dependet in existendo,* nam separata orbaretur prorsus operatione et fine. — *Corol.* Vita in brutis amittitur per annihilationem.

III. *De vitæ intellectiva.* Vita intellectiva in diversis gradibus perfectionis reperitur in homine, in angelo, in Deo.

APPENDIX AD COSMOLOGIAM

DE EFFECTIBUS LEGES NATURE TRANSGREDIENTIBUS.

Effectus illi sunt vel supernaturales vel præternaturales.

§ II. De supernaturali thaumaturgico seu de miraculo propriè dicto.

De miraculi natura.

Thesis. I. *Miraculum propriè dictum vires totius naturæ creatæ aliquo modo excedere debet,* secus rigorose non esset res admiratione digna. *Schol.* Miracula propriè dicta solo Dei imperio fiunt, licet aliquando concurrant causæ secundæ.

Thesis. II. *Miracula propriè dicta sunt possibilia,* nam intrinsecus non repugnant, et Deus est omnipotens.

Thesis III. *Miraculorum finis in solo ordine supernaturali continetur,* nam miraculum est derogatio legibus naturalibus; præterea ratio sufficiens operis supernaturalis debet esse ordinis supernaturalis. *Corol.* Ergo finis miraculorum est Dei gloria. *Schol.* Miracula veritatem doctrinæ testificantur.

II. *De miraculorum generibus.* Triplex est genus miraculorum: divisio S. Thomæ, et partitio vix diversa nonnullorum theologorum.

§ II. De præternaturali et falsis miraculis.

Præternaturale latissime sumptum est id quod superat naturam creatam, non vero creabilem: arctiori sensu

est id quod natura vires et exiguitas prætergreditur, licet habeat vestigia quadam in natura.

Thesis. *Spiritus sine boni sine mali mira quadam operari possunt*; etenim vires natura corpore longe superant. *Schol.* Facta plura magnetismi a malorum spirituum influxu non sunt immunia.

Miraculorum crisis. 1° Necessitas criteri, 2° hæc criteria valent ad discernenda opera spirituum nequam ab operibus bonorum angelorum; 3° honestas et vera utilitas miraculorum constituit criterium generale.

PSYCHOLOGIA.

Psychologia, quæ est ratio seu scientia de anima, in tria capita distribuitur.

CAPUT I.

DE ANIMÆ HUMANÆ SUBSTANTIA.

ARTICULUS I.

De anima in se et absolute spectata.

Anima non modo simplex est, sed etiam simpliciter.

§ I. De simplicitate.

Thesis. I. *Animus humanus est simplex quoad essentiam.* Prob. I. Ex testimonio conscientie quæ refert 1° animum habere ideas, quæ in indivisibili sunt posite, et 2° nos posse varias cogitationes conferre, relegere; sed hæc omnia non essent si anima simplicitate non ornaretur. Prob. II. Ex libertate, quæ stat in potestate eligendi; atque potestas eligendi expositat unicum principium quod omnes contineri possit cogitationes. Ergo. *Corol.* anima non est corpus nec qualitas corporea.

Thesis II. *Anima est simplex quoad quantitatem.* Prob. Anima enim vi reflectendi fruatur, — plures sensationes simul experitur, — percipit extensa; porro ens extensum et compositum nequit hæc omnia peragere. Ergo.

§ II. De animæ humanæ spiritualitate.

Spiritualitas importat simplicitatem et independentiam a materia.

Thesis. *Anima humana est spiritualis.* Anima per intellectum et voluntatem elicit operationes quæ ab organo materiali non pendent. Ergo ipsa anima seu causa harum

operationum a materia pendere nequit. *Corol.* Ergo falsus est materialismus. *Schol.* Principium cogitationis et materia attribuitur invicem pugnantibus constant, ideoque differunt.

ARTICULUS II.

De anima velate ad corpus spectata.

Animus est forma substantialis corporis: inde in ordine ad corpus considerari debet.

§ I. De unitate animæ in corpore humano.

Plures sunt philosophi qui unitatem animæ humanæ negant.

Thesis. I. *Unica est in homine anima, quæ tria vita munia præstat, ac prout est simul vegetativa, sensitiva et intellectualis, nec-non corpori conferri ipsam esse corporis.*

Prob. 1^a Pars. Idem est homo qui variis sensationes experitur, omnes operationes reflectendo relegit, et in quo colligantur omnes operationes vitales, ut testatur conscientia: porro hæc omnia expositant unitatem principii quod hæc omnia efficit. Prob. 2^a Pars. Si anima non conferret esse corporis sequeretur quod corpus constitueretur sine influxu vitæ vegetativæ, et sine essentiali ordinatione ad organismum. Ergo. *Corol.* Ergo in homine non est principium vitale aut plasticum ab anima diversum. *Schol.* Vita vegetativa, vitæ sensitivæ et intellectivæ, sunt tria munia ejusdem animæ. — *Schol.* II. Post mortem forma cadaveris succedit animæ.

Thesis. II. *Anima intellectiva non est unica in cunctis hominibus.* Nam operationes animi non sunt communes omnibus hominibus; — tot sunt agentia distincta quot sunt homines. Ergo.

§ II. De unione animæ cum corpore.

Circa hæc questionem de commercio animi et corporis plures sunt falsæ sententiæ: 1° Systema casuarum occasionalium, quod mutuum influxum utriusque substantiæ explicat per actionem divinam. Ejus falsitas ex eo patet quod abruptum nexum animi et corporis, — destruit unitatem hominis, — reddit Deum auctorem peccati. 2° Systema harmoniæ præstabilitæ hæc unionem explicat per quadam extrinsecam harmoniam et exinde negat conjunctionem realem animi et corporis, ac destruit libertatem. 3° Systema influxus physici, quod explicat unionem

per mutuum influxum utriusque substantiæ, ideoque favet materialismo, — tollit unitatem substantialem naturæ humanæ, — et reddit junctionem accidentalem. 4° Multo absurdior est illa sententia quæ docet animam corpori uniri ut motorem mobilis.

De systemate scholastico, juxta quod anima corpori unitur tanquam ejus forma substantialis.

THESIS. *Systema scholasticum præ cæteris est eligendum, nam 1° testimonio conscientiæ consentit, 2° omnia facta facile explicat. Schol. Fide certum est animam rationalem in corpore fungi munere formæ.*

§ III. De sede animæ.

Nonnulli philosophi animam collocant, alii in una parte corporis, alii in altera.

THESIS I. *Animæ non residet in solo cerebro, nam 1° secus anima substantialiter non uniretur aliis partibus corporis, 2° omnes operationes vitales in solo cerebro perficerentur, quod est impossibile et testimonio conscientiæ reluctans.*

THESIS II. *Animæ est tota in toto corpore et tota saltem quoad essentialiam, non autem quoad virtutem, in qualibet corporis parte.*

4^a *Pars. Est tota in toto corpore, nam 1° anima alicui parti corporis alligari nequit; 2° quatenus forma substantialis, adest omnibus partibus; 3° est ubi vitæ exercetur, seu in omnibus partibus corporis, etc. — II. Est tota in qualibet parte, nam quatenus simplex, nequit non esse tota ubi est; III. Sed non secundum totalitatem virtutis, nam functiones vitales sunt diversæ in diversis corporis partibus. Schol. Animus non est simplex ad modum puncti, ut putabant Cartesiani. Licet cerebrum sit centrum nervorum, nihil inde potest inferri quoad sedem animæ.*

ARTICULUS III.

De origine et duratione animæ.

§ I. De animæ humanæ origine.

I. *Erroris circa modum quo animæ humana existentiam obtinet: 1° Pythagoras docuit animas esse particulas divinitatis: inde manat pantheismus; substantia divina sit divisibilis et composita, etc., quæ tot sunt illationes absurdæ 2° Traduciani putant animam a parentibus per*

transductionem filii tradi — sive ex corpore, sive ex anima: inde consequeretur tum ex corpore fieri substantiam spiritualementem, tum animam esse divisibilem. Ergo falsa hæc opinio.

THESIS. *Vera sententia circa animi humani originem ea est quæ docet animam a Deo solo creari. Prob. Animus ex subiecto præejacente educi nequit. Ergo remanet ut a Deo creetur.*

II. *De tempore formationis enimarum. Erroris: Juxta Academicos, initio temporum cunctas animas Deus simul creavit, quas postea, ob quoddam scelus, in corporibus cohibuit. Hæc opinio est gratuita et falsa, quatenus reddit junctionem accidentalem et violentam, etc. 2° Docet Leibnitzius animas, initio temporis a Deo simul conditas, organici affixas fuisse corpusculis, quæ sese evolvendo corpora completa efformarent. Hæc sententia omnes absurditates superioris systematis includit, præter hæc absurdam præexistantiam animarum et corpusculorum in Adamo. 3° Metempsychosis absurdior est superioribus systematibus, quatenus his addit conjunctionem animæ humanæ cum corpore belluino.*

Vera sententia. THESIS. I. Animæ humana creatur cum corpori humano conjungenda est. Prob. 1° Ex falsitate opinionum quæ docent animas initio temporis simul creatas fuisse. 2° Anima sic præexistens exerceret activitatem vel non: si primum, anima non esset proprie forma corporis; si alterum, habemus vim vitalem revera non viventem (in actu secundo).

THESIS II. *Probabilis est animam corpori conjungi in ipso conceptionis momento, nam animæ est principium vitæ et vegetativæ. Tamen sententia opposita suam servat probabilitatem.*

§ II. De animæ humanæ immortalitate.

Ratio nobis ingenta immortalitatem animæ aperte testatur; Itaque Cartesius non primus dedit veram immortalitatis probationem.

THESIS. I. *Animus humanus non perit perente corpore, nam quatenus substantia simplex et spiritalis, non potest a corpore pendere quoad existentiam.*

THESIS II. *Animus a corpore separatus vivere potest. Etenim operationes spirituales a conditionibus corporeis non necessariò pendunt; nulla enim conjunctionis necessitas ex parte tum subiecti sive potentia, tum objecti, tum denique conditionum exercitii.*

67

69

70

71

74

72

73

74

76

76

76

78

78

79

79

80

THESIS. III. *Anima humana nulla vi creata potest eris-*
tentia spoliari, nam perire nequit nisi per annihilationem;
 porrò nulla vis creata potest aliquid in nihilum redigere,
 aut saltem a Deo non obtineri exercitium hujus vis.

THESIS IV. *Anima humana est immortalis. Prob.* 1° Deus
 extinctionem animi velle nequit: hæc enim volitio pu-
 gnaret sive contra sapientiam, sive contra justitiam et
 providentiam divinam. 2° Idipsum constat ex communi
 hominum consensu. *Schol.* Ratio potest ne demonstrare
 æternitatem ponarum? Sententiam affirmantem suadet
 consideratio tum malitiae peccati obfivite infinite simul
 et justitiæ Dei, — tum peccati, quod est malum irrep-
 arabile.

CAPUT II.

DE ANIMA HUMANA QUOD VIRTUTEM AGENDI, QUÆ INSTRUITUR, SPECTATA.

Considerantur hic potentia animi et quidem 1° in ge-
 nere, 2° in specie.

ARTICULUS I.

De potentiis in genere.

§ I. De potentiarum diversitate et partitione.

Potentia specificantur per actus et objecta formalia.
 Triplex distinguitur ordo operationum.

De facultatibus vitæ vegetativæ: istæ facultates sunt vis
 generativa, vis augmentativa et vis nutritiva.

De facultatibus vitæ sensitivæ: quatuor sunt, quæ
 versantur circa sensibile internum: sensus internus,
 imaginatio, vis aestimativa et vis memorativa. Faculta-
 tes, quarum objectum est sensibile externum, sunt quin-
 que sensus externi: visus, auditus, olfactus, gustus,
 tactus.

De facultatibus vitæ intellectivæ: facultates cognitivæ
 hujus ordinis sunt intellectus vel ratio — quæ pro diver-
 sis suis muneribus diversa habet nomina; appetitivæ
 sunt voluntas, cui revocatur libertas.

§ II. De potentiarum subjecto.

THESIS I. *Potentia spirituales, nempe intellectus et vo-*
luntas, sunt in ipsa anima essentialiter tanquam in subjecto,

quia anima sola potens est operari operationes spiritua-
 les.

THESIS II. *Potentia sensitivæ et nutritivæ sunt in corpore*
et anima simul, seu in composito, tanquam in subjecto.
 Sunt enim potentia organica et vitales. *Schol.* Anima tam-
 en est primum principium harum facultatum.

THESIS III. *Potentia spirituales animæ, corrupto cor-*
porè, in anima remanent, siquidem eorum subjectum in-
tegrum remanet. Schol. Potentia organica remanent non
 acta sed virtute.

§ III. De potentiarum distinctione sive inter se sive ab anima.

Circa distinctionem ab anima sunt plures sententiæ:
 I. Nominales, Pantheistæ, etc., rejiciunt omnimodam
 distinctionem: hæc sententiæ est falsa.

II. Scotus distinctionem formalem ex natura rei admit-
 tit, hæc rationibus iunctus: 1° anima debet esse essen-
 tialiter tota ubi operatur; 2° potentia nominis per extrin-
 secam relationem ad objecta distinguuntur; 3° totum
 virtuale, ut est anima, essentialiter adest singulis suis
 partibus.

III. Juxta S. Thomam, inter essentialia animæ et po-
 tentiam viget distinctio realis. Rationes: 1° potentia sunt
 quedam accidentia; porro accidentia realiter distin-
 guuntur.

De distinctione potentiarum inter se. THESIS. *Inter di-*
versas potentias admitti potest distinctio realis. Prob.
 Operationes facultatum specie differunt; ergo a diversis
 principiis dimanant. *Schol.* Id non officit simplicitati
 animæ.

ARTICULUS II.

De potentiis animæ in specie spectatis.

§ I. De potentiis quæ sunt in composito tanquam in subjecto.

I. *De sensibus externis.* 1° *Visus*, cujus organum sunt
 oculi et objectum, lux et colores; 2° *auditus*, cujus ob-
 jectum sunt soni; 3° *olfactus*, qui percipit odores; 4° *gus-*
tus, qui saporès apprehendit, denique; 5° *tactus*, qui in
 cute residet.

Triplex distinguitur sensibile: proprium, commune et
 per accidens.

Conditio necessaria exercitii sensuum stat in communicatione inter sensoria et cerebrum: afferuntur diversæ rationes hujus necessitatis.

II. *De sensibus internis.* 1° *Sensus internus*, qui affectiones subiecti sentientis refert.

Thesis I. *Sensus internus est sensus propriè dictus, seu facultas organica*, nam 1° percipit concretâ in subiecto, 2° competit brutis.

Thesis II. *Perceptio sensûs interni perceptione sensuum externorum consequitur*, nam non percipit nisi affectiones prævias subiecti; ergo ejusmodi affectiones ab extrinseco veniunt.

Thesis III. *Sensus internus subiectum sentiens quoque attingit*; percipit enim affectiones concretas, seu in subiecto.

Thesis IV. *Sensus internus haberi potest ut basis et radix aliorum sensuum*, nam in ipsum confluent omnes sensationes. — *Corol.* Ejus organum est totum systema nervæum.

2° *Imaginatio* sensationes elapsas reproduct ac varie componit. Reproductio est vel naturalis vel quæsita; causa reproductionis est attentio et associatio phanastamatum. Cerebrum est organum imaginationis, quælicet ad sensibilitatem pertineat, intimo tamen nexu colligatur cum intelligentia.

3° *De memoria sensitiva*, quæ est facultas organica, utpote in brutis existens, atque ad res sensibiles duntaxat se extendens. Discrimen inter memoriam et reminiscentiam.

4° *Vis æstimatoria* in homine minùs proprie est facultas distincta.

III. *De appetitu sensitivo.* Appetitus est naturalis vel elicitus, et elicitus est vel intellectivus vel sensitivus.

Thesis I. *Est in homine appetitus sensitivus*, nam e caro concupiscit adversus spiritum. » *Schol.* Appetitus deordinatus dicitur sensualitas, et motus appetitûs sunt passiones.

Thesis II. *Appetitûs sensitivi subiectum est compositum ex anima et corpore*, nam motus passionum, qui cum immutatione organi conjunguntur, — bonum corporeum respiciunt, — et multùm pendet a corporis dispositione. *Schol.* Non obstat quod appetitus rationalis aliquando immutet organa.

Appetitûs sensitivus partitur in concupiscibilem, qui tendit in bonum delectabile, et in irascibilem, cujus ob-

95

96

97

97

97

97

97

98

100

100

101

101

jectum est bonum arduum. A concupiscibili sex oriuntur passiones, ab irascibili, quinque.

102

§ II. De potentiis quarum sola anima est subiectum.

I. *De facultatibus cognitivis.* I. *De intellectu*, qui sumi potest in sensu lato vel stricto.

103

Thesis I. *Intellectus distinguitur a sensu*, nam 1° est facultas inorganica, 2° attingit spiritualia, 3° in brutis non reperitur.

103

Thesis II. *Licet intellectus sit facultas inorganica, extrinsecûs tamen a corpore pendet.* Etenim 1° lessio organica insaniam aliquando producit; 2° unio corporis et animæ est substantialis. *Schol.* Hujus dependentiæ mensura stat in firmitate nexus animæ et corporis.

104

De objecto intellectûs. Illud est vel motivum (objectum quo) vel terminativum (objectum quod); terminativum est vel materiale vel formale (quod).

104

Thesis III. *Objectum quod adæquatum intellectûs est omne ens*; siquidem, 1° intellectus intelligere potest quidquid est intelligibile; 2° facta constat intellectum cognoscere posse Deum, angelos et mundum corporeum, seu quidquid habet rationem entis.

105

Thesis IV. *Objectum formale intellectûs est rerum essentia seu quidditas*, nam intellectus solus quidditates cognoscit.

105

Thesis V. *Pro præsentî viæ statu, quidditates intellectûs nostro primò ac per se proportionatæ, ac sunt quæ in rebus materialibus velocent*, nam 1° ipse intellectus noster est in sensitivo; 2° res materiales, intellectui antè alias res per sensus offeruntur. *Schol.* Objectum quod intellectus dicitur etiam terminus objectivus, ut distingatur a verbo mentis, quod appellatur terminus subjectivus.

106

Thesis VI. *Licet intellectus singularia etiam percipiat, tamen proprium et directum ejus objectum est universale.* Prob. 1° pars: intellectus percipit singularia, siquidem de ipsis judicat. 2° pars: objectum proprium intellectus est universale; quidditas enim absolute prestatâ idem est ac universale.

108

II. *De ratione.* Thesis I. *Ratio non est potentia diversa ab intellectu*; objectum formale utriusque est idem.

109

Thesis II. *Secunda hæc intelligentiæ functio primæ subditur*, nam ab ipsa recipit fundamentum et leges. Ratio quæ absolute loquendo non est perfectio, constituit differentiam specificam hominis.

110

- III. *De memoria intellectiva, quæ differt a sensitiva.* 411
- THESIS I. *Memoria intellectiva ab intelligentia non differt; objecta enim formata non sunt diversa. Schol.* Sed hæc memoria est munus particulare intelligentiæ. 411
- THESIS II. *Memoria mediantibus subjecti actibus, exercetur etiam circa objecta. 1^a pars: directe exercetur circa actus, nam ejus operatio consistit in recognitione. 2^a pars: sed etiam fertur in objecta, ut ex ipsa experientia constat.* 412
- De memoriæ divisione et excitatione.* Memoria est vel spontanea vel voluntaria. Excitatur opo præsertim attentionis et associationis idearum. 412
- IV. *De reflexione.* Duplex reflexio: completa et incompleta; completa iterum dividitur in psychologicam et ontologicam, prout se convertit ad subjectum vel ad objectum. 413
- THESIS. *Vis reflectendi ab intelligentia non differt, Id enim constat tum ex natura tum ex objecto formali reflexionis. Corol.* Conscientia est actus intelligentiæ 414
- II. *De appetitu intellectivo et liberatæ.* Hic appetitus distinguitur ab intellectu. 414
- THESIS I. *Voluntas appetere nequit nisi id quod ipsi proponitur sub ratione boni. Prob.* 1 Voluntas ad aliquid habendum tendit, quod proinde ipsi convenit, seu est bonum, necnon 2° habet rationem vel mediæ, et tum est bonum utile, vel finis, et tunc est motivum. 415
- THESIS II. *Bonum appetitum est semper aliquo modo bonum appetentis, non talis est natura appetitiõnis ut id quod appetimus ad nos aliquo modo spectet.* 415
- De libertatæ.* THESIS III. *Voluntas est potentia libera: id probat 1° experientia uniuscujusque hominis, 2° sensus communis. Schol.* Libertas in voluntate formaliter residet. 416
- De carnis libertatis speciebus.* Dividitur in libertatem arbitrii et executionis. Libertas arbitrii dividitur in libertatem contradictionis, contrarietatis et specificationis. Indifferentia potest esse activa sive principii, vel passiva seu subjectiva. 417
- THESIS IV. *Sola indifferentia contradictionis est de essentia libertatis.* Nam 1° Deus, qui est perfectus liber, non habet libertatem contrarietatis; 2° potestas eligendi reperitur in indifferentia contradictionis. Schol. In statu præsentis, libertas contrarietatis est de ratione liberi arbitrii contracte sumpti. 418

- THESIS V. *Voluntas humana in præsentis statu adigere nequit producere in se ullam volitionem aut noitionem.* Etenim 1° id renuntiat conscientia; 2° Deus nobis infero necessitatem non v^o it. 418
- THESIS VI. *In ultimi finis appetitione libertas non est.* 1° Finis ultimus includit omne bonum; felicitas, ut sic, in deliberationem adduci nequit. Corol. Felicitas, clare perspecta rapit etiam libertatem contradictionis. Schol. Idem dicendum est de mediis necessariis ad felicitatem quam de ipsa felicitate. 419
- THESIS VII. *Quoad bona particularia quæ cum fine non necessariò connectuntur, voluntas remanet libera, non modò quoad exercitium, sed etiam quoad specificationem.* Prob. Bonum particulare 1° non explet capacitatem facultatis. 2° semper exhibet plures terminos electionis, 3° ab intellecta proponitur ut medium non necessarium. 420

CAPUT III.

- DE ANIMA HUMANA QUOD EXERCITIUM SUE ACTIVITATIS SPECIATA, SEU DE VIRTUTE ACTIVA ANIMI IN ACTU SECUNDO
- Remanet ut de tribus animæ humanæ operationibus eloquamur. 421

ARTICULUS I.

De natura et genesi sensationum.

- Hic agitur de sensatione quoad vim representandi. 421
- § I. *De variis systematibus ad explicandam genesisim sensationum exogitatis.*
- 4° Malebranche docet sensationes a Deo solo in nobis produci; 2° Leibnitzius in sensatione videt naturalem evolutionem monadis sentientis; 3° Materialistæ sensationes habent ut actiones et reactiones mechanicas; 4° Cartesius, ut affectiones mere subjectivas; 5° Schola scotica docet in sensatione animum, quodam instinctu natura motum immediatè, nempe sine ulla specie, percipere objectivam corporum realitatem. 423
- Systematis scholasticæ circa naturam et genesisim sensationum expositio synthetica.* I. Objectum facultatem movet per species intentionales, quæ tum dicuntur impressæ. II. Subjectum sic motum producit motum speciem expressam. III. Species impressa non est objectum cogni-

tionis, sed medium quo. IV. Species expressa dici potest medium in quo percipitur objectum. 423

§ II. Crisis thetica sententiarum circa naturam et originem sensationum.

THESIS I. *Ut sensatio exurgat requiritur influxus obiectorum materialium in sensus, nam 1° sensus est facultas per se indifferens; 2° id renuntiat conscientia. Corol.* Ergo falsæ sunt opinionationes Malebranchii et Leibnitii. 426

THESIS II. *Hæc determinatio ab objecto proveniens debet intrinsecus officere vim sentiendi, seu speciem impressam producere, nam secus 1° potentia ipsa de se indifferens, non determinaretur, 2° objectum active non concurreret ad sensationem. Corol.* Ergo falsa est sententia scholæ scoticæ. 427

THESIS III. *Species impressa non est objectum sensus cognitionis, sed medium quo. 1^a Pars:* Si esset objectum quod, 1° non concurreret ut principium, 2° non perciperemus res externas. 2^a Pars, est objectum quo, nam conspirat ut causa inducens, Corol. I. Ergo falsa est theoria Cartesii. Corol. II. Inepta est disputatio de ponte. 427

THESIS IV. *Objectum quod sensus cognitionis sunt qualitates sensibiles, quæ speciem impressam producant.* Sensus enim, qui percipiunt objecta realia, nequeunt ad ipsam percipiendam se attollere. 428

THESIS V. *Species expressa non recipitur sed efformatur, nam sensatio est actus vitalis et immanens. Schol.* Hæc species est ipse actus sentiendi. 429

THESIS VI. *Species expressa est medium in quo directe objectum percipimus, nam sensatio est operatio immanens unde non permeat objectum in propria natura Schol.* Tamen sensatio est immediata corporum perceptio. Corol. Sensationes in propriis sensoriis periciuntur. 430

§ III. De phantasmatibus imaginationis et somniis.

I. *Facta quæ naturam phantasmatum et somni patefacere sunt:* 1° temperamentum, valetudo, etc. seu dispositio corporis, momentum habet in phantasmatibus; 2° status animi etiam determinat diversa phantasmata. 431

Somnia suam originem trahunt sive a corpore sive ab animo. Somnambulismus: 1° somnambuli aliquando agunt sicut in statu vigiliæ, imò 2° quandoque perfectius; 3° opera arte facta sine lumine periciunt, etc. 432

II. *Factorum explicatio.* 1° ad phantasmatum reproductionem probabiliter requiritur motus fluidi nervi in

cerebro inchoatus: inde dispositio cerebri et corporis aliquid confort. 2° Diversæ affectiones possunt disponere ad talia phantasmata. Verum facta insæta aliquando sunt præternaturalia. 432

ARTICULUS II.

De actu intelligendi, seu de idearum natura et origine.

Questionis status. Hic quærent philosophi quomodo mens cognoscere possit universalia, necessaria, etc. Sensus enim non nisi individua cognoscunt. 434

§ I. De natura conceptuum universalium.

I. *Falsæ sententiæ:* Reponitur universalitas tum in verbis, tum in conceptibus, tum in rebus: inde nominalismus, conceptualismus, realismus. 435

THESIS I. *Universalitas in meris vocibus non continentur, secus 1° voces non essent vera signa conceptuum; 2° nulla similitudo deprehendi posset in individuis ad commune vocabulum conflandum.* 436

THESIS II. *Conceptus universales fundamentum habent in rebus. Prob.* 1° aliter conceptus non essent signa rerum; 2° propositio: Petrus est homo, significaret: Petrus est idea hominis; 3° Conceptualismus realitatem scientiarum destruit. 437

THESIS III. *Universalitas ipsa non est in rebus, secus 1° aliquid esset simul universale et particulare; dici posset, v. g.: Petrus est humanitas; 3° aditus pateret ad pantheismum.* 437

II. *Vera sententia circa naturam universalium. Natura, quæ in idea universali representatur, est in rebus; universalitas verò, in solo intellectu. Prænota:* duplex intuitio: directa et reflexa; duplex etiam intuitionis terminus: objectivus et subjectivus. 438

Universale, quod distinguitur in directum et reflexum, est terminus subjectivus alicujus intuitionis. 439

§ II. Systema scholasticum.

libud systema, quod ad formam scientificam exegit S. Thomas, secuti sunt omnes theologii. 439

I. *Systema in universum exponitur.* Intellectus et objectum active conspirant in intellectionem: 1° objectum extrinsecus determinat intellectum, mediante specie sensili expressa; quocirca cognitio exordium ducit a sensu. 2° In-

tellectus duo habet munia : illuminat phantasmata, et tum dicitur *agens*; elicit speciem expressam seu verbum : hæc operatio se refert ad intellectum *possibilem*. Species expressa non est quid intelligitur.

II. *Exprompti systematis veritas ostenditur*. THESIS I. *In præsentis vitæ statu 1º intellectio fit dependenter a representatione sensibili, quæ tamen 2º virtutem activam effective et intrinsicè determinare nequit.* 1ª Pars constat 4º experientia, 2º ex eo quod intellectus est potentia ex se indifferens ad omne ens cognoscendum. 3ª Pars liquet, quia representationes sensiles, quæ e conditionibus materiae non sunt expeditæ, facultatem inorganicam intrinsicè afficere nequeunt; istæ representationes non nisi in facultate organica residere possunt. *Schol.* Inde representationes illæ non sufficiunt ad determinandum intellectum.

THESIS II. *Ad intellectionis explicationem supponi debet in anima quædam spiritualis virtus activa quæ intrinsicè non egeat determinatione et virtutem intellectionem intellectus intrinsicè determinare possit.* Nam 1º indifferentia intellectus est intrinsicè. Ergo intrinsicè egeat determinatione quæ effici nequit nisi a facultate spirituali activa. 2º Intellectus determinari nequit sive a rebus materialibus, sive ab extrinsecis vi spirituali, sive ab aliquo intelligibili in actu. *Schol.* Intellectus agens est quædam participatio luminis divini.

THESIS III. *Intellectus possibilis est facultas passiva simul et activa.* 1ª Pars constat 4º ex dictis et ex ipsa experientia, 2º ex eo quod est facultas ex se indifferens ad hoc vel illud cognoscendum. 3ª Pars elucet ex eo quod intellectus possibilis efformat speciem expressam. *Schol.* Actio intellectus possibilis non differt a verbo, nisi secundum modum concipiendi.

THESIS IV. *Abstractio ad universalitatem, necessitatem, immutabilitatem, etc., idearum explicandam sufficit; dat enim essentiam absolute sumptam.* *Schol.* Hinc requiritur et sufficit vis abstractiva.

THESIS V. *Ad quod per cognitionem directam intelligitur, non est species impressa vel expressa, sed res ipsa, cuius species sunt similitudines, secus intellectus non cognosceret nisi suas proprias affectiones.* *Schol.* Species impressa est objectum quo : species expressa, in cognitione reflexa, est medium in quo.

III. *De processu explicativo cognitionis humanæ, seu de ordine in cognoscendo.* THESIS I. *In ordine directo et spon-*

taneo cognitionis intellectualis, mens exorditur a conceptibus universalioribus, seu maxime indeterminatis. Id constat 4º experientia, 2º ex eo quod intellectus ab imperfectioni cognitione ad distinctiorem progreditur.

THESIS II. *Secundario et per reflectionem super actus sensibilitatis singularia intellectualiter cognoscimus.* 1ª Pars constat ex dictis; 2ª partis veritas elucet ex eo quod intellectus non cognoscit singularia nisi per characteres externos. *Schol.* Momenta sententiæ Suarezii.

De cognitione immaterialium secundum rem.

THESIS III. *Anima nostra seipsum cognoscit, non per essentiam, sed per suos actus.* Etenim si se cognosceret per suam essentiam, semper se actu intelligeret. *Schol.* Anima se cognoscit quoad existentiam et quoad essentiam.

THESIS IV. *Omnes rationes immateriales rerum a sensibus vel proximè et remote originem ducunt, quippe cum nihil obstat quin ita deprehendantur.*

De iudicio. Mens a simplici apprehensione ad iudicia pergens, format axioma, quorum primum est principium contradictionis. De habitu inato principiorum.

THESIS. *Simplicis apprehensio semper præcedit iudicium, nam necessaria iudicii elementa sunt simplices apprehensiones.*

§ III. De falsis circa originem idearum systematibus.

I. *De idealismo transcendentali.* Cognito constat materia, seu elemento a posteriori, et forma seu elemento a priori. Triplex ordo facultatum : Sensibilitas, intellectus, ratio. Ordè inferior materiam suppeditat ordini superiori. Ratio omnia quæ cogitatione attinguntur ad unitatem absolutam redigit, ope trium formarum a priori.

Confutatio. THESIS. *Systema Kantianæ explicandam originem idearum est impar, et in se plane absurdum.* Etenim 4º cognitionem inexplicabilem reddit, 2º innumera congerit commenta, 2º negationem omnium fere veritatum importat.

II. *De traditionalismo.* Ex loquela pendunt omnes veritates acquisitæ, ut contendit de Bonald, aut veritates ordinis tantum suprasensibilis et moralis, ut vult D. Bonnetty, aut saltem cognitiones, juxta Venturam. Alii denique Traditionales, libidine potius quam ratione aut experientia ducti, formas a recensitis plus minusve diversas excogitaverunt.

Fundamenta systematis. Traditionalistæ ad facta perceptu provocant ab ipsis tamen parum apte dispecta; sola enim factorum analysis destruit argumentum Traditionalium.

Directa systematus confutatio. THESIS I. *Idearum universalium adeptio e sermone absolute et physice non pendet*, nam loquela constat signis arbitrariis, quæ subaudiunt rem significatam seu ideas. *Corol.* Ergo sermo hic haberi nequit sive ut causa efficiens, sive ut conditio necessaria. *Schol.* Loquela tamen est valde utilis ad mentis evolutionem.

THESIS II. *Homo aliquam veritatem cognoscere potest viribus propriis, nempe sine auxilio divinæ revelationis quom traditio transmitteret.* Secus 4° societatis testimonium esset unicuique veritatis criterium, nullus error emendari posset, — mens humana ad errorem necessitate physica compelleretur. 2° Sermo nequit intelligi nisi ab eo qui iam ideas habet. *Corol.* Traditionalismus importat confusionem inter ordinem naturalem et ordinem supernaturalem.

THESIS III. *Sermo ipse, licet de facto, primo homini a Deo infusus fuerit, potuisset absolute loquendo ab homine inveniri.* Id enim est intrinsecè possibile, imo et extrinsecè, seu spectatis adjunctis.

III. *De ontologismo.* Hoc systema originem idearum recipit ex immediata Dei intuitione. Ontologismus dividitur in rigidiorum et semi-ontologismum.

Ontologismi severe accepti duæ sunt formæ præcipuæ: 1° Juxta Malebranche, omnia in Deo quidditative sumpto videmus; 2° secundum Giobertium, ideas existentiarum intemur in ipso actu quo Deus has existencias creat.

Semi-ontologismus docet hominem omnia cognoscere in idea entis, quæ est ipse Deus. Idem fere sentit Rosmini qui tamen per ideam entis intelligit ens ideale.

Fundamenta systematis expenduntur. — 1^a ratio: Ens finitum cognosci nequit nisi Ens ipsum seu Deus prius cognoscatur. *Resp.* Ille confundunt ens infinitum et ens abstractissimum. 2^a ratio: Universale est quid infinitum et æternum. Ergo nonnisi in Deo cognoscitur. *Resp.* Id fundatur in falso conceptu universalitatis. — 3^a ratio Intellectus humanus debet determinari ab intelligibili in actu, seu a Deo. *Resp.* Si non esset in homine intellectus agens, conc.

Confutatio directa THESIS I. *Deus a nobis in hac vita non videtur directe et immediate.* 4° Ejusmodi visionem

directam negat conscientia; 2° hæc doctrina destruit discrimen reale inter visionem naturalem et visionem beatificam. *Schol.* Confirmatur thesis ex declaratione S. Cong. Inquisitionis.

THESIS II. *Immediata Dei intuitio non est medium cæterarum cognitionum*, nam secus statim et plane cognoscercmus intimas rerum essentias, etc.

THESIS III. *Semi-ontologismus est ontologismo puro absurdior et periculosior.* 1^a Pars: est periculosior utpote viam planiorem ad pantheismum et rationalismum sternens. 2^a Pars: est absurdior, nam plura confundit, et Deum reddit cum mente humanâ quodammodo identicum. *Schol.* Prop. IV S. Cong. Ia^q.

THESIS IV. *Systema, quod ex innata idee entis, sive realis sive possibilis, originem idearum expetit, innumeris scætelis expurocontionibus.* 1° Confundit ens infinitum cum ente in communi; 2° ens infinitum sensatione determinaretur, 3° Ens reale fieret omnia; ens ideale esset terminus objectivus cujuslibet cognitionis. *Schol.* Prop. V. S. Cong. Ia^q.

ARTICULUS III.

De volitione.

Volitionis nomen varie sumitur. Volitio in facto esse dicitur voluntarium Ad voluntarium liberum quatuor requiruntur.

Subjectum libertatis est voluntas; causa ejusdem est ratio, quæ voluntatem dirigit per judicium, tum speculativum tum practicum.

THESIS I. *Intellectus movet voluntatem non physice sed moraliter, medio nempe objecto quod proponit.* 1^a Pars: movet, nam nil volitum quin præcognitum. 2^a Pars: movet moraliter, nam voluntas est subjectum libertatis.

THESIS II. *Voluntas, modo determinato, moveri potest per quodlibet judicium sive speculativum sive practicum.* Objectum actus liberi sit presens, quantum satis est per judicium speculativum.

THESIS III. *Voluntas, posito etiam judicio practico, potest pro libito in oppositam partem flecti:* Secus 1° quælibet motio libera voluntatis indefinite exposularetur judicium practica; 2° ipsa voluntas reapse non esset libera. 3° Idipsum constat experientia. *Schol.* Explicatio quorundam reijctur.

THEOLOGIA NATURALIS.

Theologia naturalis a supernaturali differt quoad obiectum formale. Distribuitur præsens tractatio in tria capita. 484

CAPUT I.

DE DEI EXISTENTIA.

ARTICULUS I.

Quomodo Deus a nobis cognoscatur?

Nostra de Deo cognitio non est intuitiva, neque per ideam innatam; Dei existentia non est veritas per se nota quoad nos. Tamen sine formali discursu obtinetur. 482

THESIS I. *Dei existentia ab homine cognoscitur per discursum rationis*, siquidem nostra cognitio a sensu principium sumit. 484

THESIS II. *Hæc cognitio per discursum omnium fere ratiocinationum facillimum obtinetur*, nam unico expostulat experientiam omnibus obviam et cognitionem vulgarem principii causalitatis. *Corol.* Hinc cognitio Dei existentis dici potest innata, a primordio. *Schol.* Hic discursus naturalis per analysim fit scientificus. 485

ARTICULUS II.

De demonstratione existentie Dei

§ I. De quibusdam inefficacibus probationibus.

THESIS I. *Dei existentia demonstrari nequit sive a priori sive a simultaneo.* 1^a *Pars*: cum Deo nihil sit prius, nulla dari potest demonstratio a priori. 2^a *Pars*: argumentum a simultaneo, quod exorditur ab idea abstracta entis perfectissimi dare nequit nisi notionem existentie ejusdem possibili. 487

Sententia opposita fundamenta excutuntur. Adversarii autant distinctionem inter existentiam idealem et existentiam realem hic introduci non posse; sed innuntiant æquivocatione et petitione principii. *Schol.* Quidam theologi vim tribunt huic argumento. 488

§ II. De vera ratione probandi Deum existere.

Triplex est argumentorum genus: *Argumentum metaphysicum.* THESIS. *Mundi contingentia indubitanter Dei existentiam probat.* Nam ens contingens arguit ens necessarium. 491

Argumentum physicum. THESIS. *Ex admirabili ordine mundi evidenter demonstratur Dei existentia.* Ordo enim perfectissimus declarat sapientissimum ordinatorem. *Corol.* Harmonia partium mundi unitatem cause palam facit. 492

Argumentum morale. THESIS. *Ex unanimi constantique generis humani consensu in agnoscenda supremi numinis existentia, legitime inferitur Deum existere*, nam consensus communis generis humani nequit esse fallax. *Schol.* Esse nequeunt athei negativi. 493

CAPUT II.

QUID SIT DEUS?

ARTICULUS I.

De modo cognoscendi quid sit Deus.

Triplex datur Dei cognitio: comprehensiva, intuitiva, per creaturas. Hoc ultimo modo Deum in hac vita cognoscimus. Hæc cognitio obtinetur 1° per affirmationes, 2° per negationes, 3° per eminentiam. Istæ tres rationes sunt conjunctæ. 495

THESIS I. *Nostras quidditative Dei cognitio, licet imperfecta est nullominus vera.* Nostra enim judicia objecto respondent. 497

THESIS II. *Simplex affirmatioes Deo directe tribunt perfectiones simplices*, nam affirmatio declarat simpliciter attributum convenire subjecto. 497

THESIS III. *Negationes in recto, sive defectum perfectionum mixtarum, sive imperfectionem modi, quo concipiuntur perfectiones simplices, a Deo arcet.* Nequeunt enim ipsi denegare quamcumque perfectionem. *Schol.* Deus perfectiùs cognoscitur per negationes quam per affirmationes. 498

THESIS IV. *Affirmationes per eminentiam in recto de Deo simul affirmant perfectiones simplices et negant easdem esse in Deo secundum modum quo illas apprehendimus.*

siquidem declarant perfectiones supereminentiùs esse in Deo. *Corol.* Pluribus notionibus Deum cognoscimus. 199

ARTICULUS II.

De esse Dei.

THESIS I. *Deus non est in aliquo genere*, secùs contrahibilis ac determinabilis esset ejus notio. 200

THESIS II. *Ratio entis propriissime Deo competit*. Deus enim est ens à se, cujus essentia est actu esse. *Schol.* Deus non est ipsum esse acceptum in sensu Pantheistarum. 200

THESIS III. *Existentia est de essentia Dei*, nam Deus concipi nequit non existens. 201

THESIS IV. *Deus est infinitus*, utpote nullam habens imperfectionem. seu limitationem. *Corol.* Ergo Deus continet omnes perfectiones. 201

De unitate. THESIS V. *Deus unicus est*. Nam Deus est causa prima, cujus unitatem arguit consensio naturæ creatæ et absurditas dualismi et polytheismi. *Schol.* Principium malum Manichæorum pugnantibus inter se conceptibus coalescit. 203

De simplicitate. THESIS VI. *Deus est absolute simplex*. *Prob.* I. *Generatim* : 1º simplicitas est perfectio : itaque est in Deo ; 2º compositum nequit esse ens primum ; 3º partes, quibus coalesceret Deus, nequeunt esse entia necessaria, neque contingentia. Ergo. — *Prob.* II. *Specialiiori modo* : Deus excludit omnem compositionem, sive *physicam* ex materia et forma, — ex *subjecto* et *accidente*, — ex *partibus physicis* ; sive *metaphysicam*, ex *genere* et *differentia*, — ex *essentia* et *esse*, — ex *natura* et *supposito*. *Schol.* Trinitas personarum nullam inducit compositionem in Deo. 204

ARTICULUS III.

De constitutioe essentiaæ divinæ.

Essentia in creaturis tripliciter considerari potest. Hic agitur de essentia, quæ *metaphysica* appellatur. 206

In determinandâ, proprietate divinâ, quæ haberi possit ut essentia metaphysica, sunt inter Theologos tres præcipuæ sententiæ. 208

THESIS I. *Essentiaæ Dei metaphysica consistit in aseitæte*. Huic enim perfectioni conveniunt omnes conditiones essentiaæ metaphysicæ. *Corol.* Deus proprie definiri nequit. 208

THESIS II. *Conceptus entis à se, qui juxta nostrum concipiendi modum, habetur ut ratio naturæ divinæ constitutivo, plane differt ab idea entis sub quo intelligimus quiddam concipimus*. Nam 1º esse divinum est esse singulare, 2º determinatum etc. 209

CAPUT III.

DE ATTRIBUTIS.

Attributum strictissime sumptum est perfectio simplex, absolute et necessariò de Deo prædicabilis per modum formæ adjactis. 210

ARTICULUS I.

De attributis in communi.

I. *Fundamentum multiplicis attributorum in nostra ratione cognoscendi Deum*. Hæc multiplicitas, quam in Deo concipimus, venit tum ex nostro concipiendi modo, tum ex infinitate objecti cogniti simul et angustia mentis humane. Itaque fundamentum multiplicis attributis est Deo extrinsecum. 211

II. *De divinarum perfectionum identitate et distinctione*. I. *De identitate et distinctione attributorum ab essentia*. Errores oppositi : Gilbertus Porretanus et Eunomiani. 213

THESIS I. *Inter essentiam et attributa nulla intercedit distinctio realis*, secùs essentia non esset perfectissima. 214

THESIS II. *Attributa ab essentia non sola nominum varietate distinguuntur*, nam essentia et attributa recipere possunt prædicata contradictoria. 214

THESIS III. *Inter attributa divina et essentiam divinam admitti nequit distinctio formalis scolastica*, secùs Deus non haberetur ut perfectissimus et simplicissimus. *Corol.* Distinctio inter essentiam et attributa est virtualis. *Schol.* Duplex fundamentum hujus distinctionis. 214

III. *De distinctione attributorum ab invicem*. THESIS IV. *Inter attributa absoluta ad invicem comparata, eadem cogit distinctio quam inter hæc eadem et essentiam* ; nam sunt realiter ipsa eademque essentia divina, quatenus pluribus æquivalent. 215

IV. *De divisione attributorum*, 1º in affirmativa et negativa, 2º in quiescentia et operativa, 3º in communicabilia et incommunicabilia, 4º in physica et moralia, 5º in absoluta et respectiva. 216

ARTICULUS II.

De attributis in specie spectatis.

§ I. De attributis Dei negativis in specie spectatis.

I. *De immutabilitate.* THESIS I. *Deus est omnino immutabilis,* 1° quia non est contingens, 2° quia est infinitus, necnon 3° simplicissimus. 218

THESIS II. *Deus est omnino immutabilis etiam secundum illas intellectus et voluntatis operationes quarum terminus sunt creatura.* 4° Si agitur de esse ideali creaturarum, quod habent in Deo, nulla difficultas. 2° Quoad earum esse reale, cum a Deo cognoscatur uno eodemque actu, hujus etiam cognitio nullam secum fert mutationem. 3° Confirmatur per analogiam: 4° illustratur comparatione. *Corol.* Ergo Deus est aeternus. 218

II. *De immensitate.* Triplici modo Deus inest omnibus rebus. 219

THESIS. *Deus est immensus et ubique praesens,* nam 1° est infinitus, 2° in omnibus entibus continet operatur. *Schol.* I. Immensus non importat formalem extensionem. *Schol.* II. An Deus sit praesens spatii imaginariis? 222

III. *De incomprehensibilitate,* quae exposulatur ut res tota et totaliter cognoscatur. THESIS I. *Deus est incomprehensibilis prorsus ab omni intellectu creato,* nam est infinitus. 223

THESIS II. *Deus est etiam invisibilis naturaliter ab oculo corporeo sive ab intellectu creato:* 1^a pars constat ex eo quod Deus sit spiritualis; 2^a ex eo quod nulla sit proportio inter Deum et intellectum creatum. *Schol.* An de absoluta Dei potentia fieri possit ut videatur essentia non visis attributis. 224

§ II. De attributis Dei positivis in specie spectatis

Esse possunt vel quiescentia vel operativa. *De perfectionibus Dei quiescentibus.* I. *De veritate entitativa.* 225

THESIS I. *Entitativa Dei veritas est haec perfectio quae propriis Deitatis characteres sibi vindicat Deus,* nam in hisce characteribus consistit cognoscibilitas. 225

THESIS II. *Veritas divina est fons et mensura totius veritatis quae praeter Deum concipitur.* Etenim 1° est fons possibile, 2° fons realitatis rerum, 3° fons veritatis formalis. *Schol.* Est etiam fons ordinis moralis. 225

II. *De bonitate.* THESIS I. *Deus est summa et omnimoda bonitas,* siquidem est plenitudo totius perfectionis. *Schol.* Bonitas divina non est causa formalis omnis boni creati. 227

THESIS II. *In Deo est etiam illibata bonitas moralis, seu sanctitas,* nam omnes sanctitatis rationes perfectissime in Deo reperiuntur. *Schol.* Sanctitas positive et negative spectata in creaturis. 227

De attributis Dei operativis. I. *De intellectu,* qui in Deo est ipsa intellectio, imò est ipsa essentia. 228

De intellectu scientiae divinae. THESIS I. *Objectum primum et motuum scientiae divinae,* quae 1° est per se intelligibilis, et 2° prima ratio cur intellectus cognoscat. *Corol.* Alia sunt objectum secundarium. 229

THESIS II. *Essentia divina est objectum formale, reliqua autem vera non nisi objecta materialia esse possunt divinae essentiae,* nam haec determinat cognitionem, et alia hanc determinare nequeunt. 229

THESIS III. *Iuxta meliorem sententiam Deus cognoscit objecta secundaria ut formaliter in seipsis sunt vel esse possunt,* nam hoc modo etiam sunt cognoscibilia. *Schol.* Id non officit immutabilitati et independentiae Dei. 230

Divisio scientiarum. I. *De scientia simpliciter intelligentia.*

THESIS I. *Objectum adequatum scientiae simpliciter intelligentis sunt omnia possibilis, secundum formalem possibilitatis objectivae rationem.* Per se constat, nam haec scientia ratione objecti distinguitur ab aliis. 231

THESIS II. *Deus res possibilis distincte cognoscit secundum proprias rationes, omneque perfectiones relationes, fines, limites, etc.* Nam Deus perfectè comprehendit omnia quae ipsi cognoscenda objiciuntur. *Corol.* II. Multitudo possibilium dici potest actu infinita. 232

De scientia visionis, quae terminatur ad Deum vel ad creaturas. THESIS I. *Deus seipsum adequate comprehendit,* nam vis cognitiva in Deo est infinita. 233

THESIS II. *Deus cognoscit omnia quae aliquando existentiam sortiuntur.* Deus enim cognoscere debet quidquid est cognoscibile. — Imò ab aeterno cognoscit omne verum. 233

De scientia media, quae respicit futura conditionata. THESIS I. *Hae scientiae mediae admitti possunt, utipote respiciens objectum proprium et distinctum.* *Schol.* Haec scientia in aliquo convenit cum scientia simpliciter intelligentiae et in aliquo cum scientia visionis. 234

THESIS II. *Deus certò cognoscit contingentia conditionate futura, nempe actus liberos, qui, positis quibusdam adjunc-*

tis, futuri essent. Etenim hæc futura constituunt quoddam verum determinatum.

De medio scientiæ divinæ. De conceptu et conditionibus modi. Quædam prænotata. Sententiæ oppositæ: Thomista docent Deum in suis decretis cognoscere actus liberos; altera sententiâ in sequentibus propositionibus propugnatur.

THESIS I. *Actus liberi a scientiâ visionis tanquam causa pendere nequeunt,* nam quælibet scientia objectivam veritatem supponit.

THESIS II. *Propria ratio cur Deus actus liberos prævident repeti nequit ex divinis decretis,* secus voluntas libera ad utrumlibet se determinare non posset.

THESIS III. *Deus futura libera non prænoscit in prædictionibus absolute antecedentibus præscientiam liberi consensu.* Aliter tolleretur liberum arbitrium.

THESIS IV. *Deus futura libera prænoscere nequit in supercomprehensione libera voluntatis.* Voluntas enim in actu primo non magis continet hunc actum quàm oppositum.

THESIS V. *Actus liberos Deus ab æterno cognoscit in ipsamet veritate existentia eorumdem, id est, sine ullo medio ex parte objecti.* Etenim cognitio divina nequit incipere cum actu in tempore ponuntur.

THESIS VI. *Futura conditionata etiam cognoscuntur a Deo secundum esse ipsorum proprium, quod habent si conditiones ponerentur, nempe in seipsis, seu in ipsorum objectiva veritate,* nam eadem est ratio atque pro absolute futuris. *Schol.* Hæc futura objective sunt quoddam verum.

H. *De voluntate. Quid et quotuplex sit divina voluntas?* Voluntas, quæ et ipsa essentia sub ratione volitionis spectata, dividitur. 1° in antecedentem et consequentem, 2° in voluntatem benivolentiam et voluntatem signi, 3° in absolutam et conditionatam. 4° in necessariam et liberam, 5° in efficacem, et inefficacem, 6° in jubentem et permittentem.

De objecto divinæ voluntatis, quod est primarium vel secundarium. THESIS I. *Deus seipsum diligit primario, comprehensive et necessario. Prob.* Seipsum diligit primario, quia est sibi objectum adequatum volitionis; — comprehensive, quia vis amandi est infinita: — necessario, quia Deus est prorsus immutabilis. *Schol.* Deus etiam necessario diligit creaturas possibles.

THESIS II. *Deus libere amat creaturas tam actuales quàm*

235

235

237

237

238

238

239

239

239

239

240

240

242

242

futuras, quia respectu Dei non habent rationem finis aut mediæ necessarii. Schol. I. Libertas divina est indifferentia actus ad objectum.

THESIS III. *Voluntas divina in malum morale tam ut finem quàm ut medium ferri nequit, secus esset in Deo aversio a summo bono.*

THESIS IV. *Deus potest malum physicum intendere, non quidem per se, sed per accidens.* Deus enim non potest delectari in malo creature, — sed potest velle bonum perfectius cui obstat bonum physicum.

De divinæ voluntatis attributa moralia: 1° *sanctitas,* quæ in Deo est essentialis, substantialis, infinita, indefectibilis, 2° *Misericordia,* quæ est in Deo quantum ad affectum et ad effectum. Est vel generalis, vel specialis, 3° *Justitia,* quæ dividitur in commutativam, distributivam et legalem. Justitia tum legalis tum commutativa proprie non est in Deo, sed tantum justitia distributiva.

III. *De Providentiâ,* quæ est ratio ordinis rerum mente concepta et voluntate sancta. In Providentiâ quadruplex munus distinguitur.

THESIS I. *Est in Deo providentiâ erga res creatas,* nam qui vult finem, velle debet et media.

THESIS II. *Deus etiam rebus vilissimis, non solum in communi, sed et in particulari providet, siquidem ipse finem omnibus assignavit, — quæ creavit.*

THESIS III. *Tamen speciali modo Deus curam habet præstantissimarum creaturarum;* media enim debent esse præstantiora respectu finis præstantioris. *Schol.* In executionis ordine Deus quandoque ulitur causis secundis.

243

243

243

244

244

246

247

247

247

247